

Oer-binnenvaart van rond het begin van de jaartelling

Conservering Romeinse transportschepen en kano's in museumpark

Tom Hazenberg, senior-archeoloog Nederlandse Limes Samenwerking en projectleider Zwammerdamschepen.

ALPHEN AAN DEN RIJN In museumpark Archeon bij Alphen aan den Rijn kun je je onderdompelen in de Romeinse tijd, zoals het rond de jaartelling in het door Romeinse keizers veroverde gebied was in de Nederlandse regio én kennismaken met de binnenvaart uit die tijd. De Rijn was de Limes (grens) van het Romeinse Rijk met op de zuidelijke oever forten en nederzettingen voor de handel én het leger dat voorzien moesten worden van huisraad tot kleding en eten. Wegen waren er nog niet veel of wel maar in slechte staat. Vervoer over water was, zoals nu ook nog het geval is, het veiligste en beste middel van transport.

TRUUS DEN HARTOG

Daar liggen ze dan, in het Romeins badhuis dat is nagebouwd naar een opgegraven model in Heerlen: de Zwammerdamschepen, genoemd naar de plaats waar ze voor het eerst bij toeval zijn ontdekt en opgegraven. De term Zwammerdamschepen is intussen een wereldwijd bekende benaming voor dit soort type transportvaartuigen: platbodems van verschillende lengtes met een mastvoet aan de voorkant voor het zeil en om te kunnen jagen en roeidollen om ook stroomopwaarts te kunnen gaan.

Het schip dat momenteel in Archeon met een restauratie onderhanden wordt genomen onder leiding van archeoloog Tom Hazenberg, is de Zwammerdam 2 van 22 meter lang bij 2,80 meter breed met een rechte voor- en achterstevan waar zich de stuurriem bevond. Een stuurriem van vijf meter lang met helmstok is in stukken

gevonden en weer bijeengevoegd. Een replica staat er tegen de muur.

De Rijn

De expansiedrift van het Romeinse leger naar het noorden is gestopt bij de Rijn. Keizer Claudius (10 voor Christus - 54 erna) richtte zijn blik op Britannia met haar waardevolle grondstoffen en liet om die reden de Rijn versterken tot veilige transportroute. Langs de oevers van de Rijn werden forten gebouwd voor de soldaten met daarbij nederzettingen. Kades werden aangelegd en havens en dientengevolge ontstonden ook scheepswerven om het vervoer over de Rijn mogelijk te maken.

Van het verre zuiden naar het noorden waren de rivieren cruciaal voor de verbinding. De Rijn, maar ook de Rhône, Saône, Maas en Schelde, die toen niet op elkaar aansloten. Hoe de verbinding werd gemaakt tussen de rivieren is niet helemaal duidelijk.

“We weten veel en steeds meer, maar heel veel weten we nog niet,” zegt Tom Hazenberg, die leiding geeft aan het proces van conserveren en reconstructie van de schepen.

“Vijftig tot zestig jaar geleden lag de aandacht van de archeologie uit de Romeinse tijd vooral bij de functie van de Rijn als grens van het Romeinse Rijk. Na de ontdekking van de Zwammerdamschepen kwam het accent meer te liggen op de handelsroutes uit die tijd. Wat werd er met de schepen vervoerd? Manschappen, legermateriaal, kleding, voedsel? Het is bekend dat wanneer er oorlog was in korte tijd honderden schepen werden gebouwd. Rond het jaar 100 na Christus waren de eikenbossen op Nederlands grondgebied dan ook zo goed als verdwenen en werd hout ingevoerd vanuit Duitsland.”

Britannia

Er zijn duidelijke aanwijzingen dat de oversteek naar Engeland vaak via Boulogne-sur-Mer is gegaan, strategisch goed gelegen aan de monding van de rivier. De oversteek was hier vandaan relatief kort. Een andere optie is dat de verbinding van de Rijn met de Maas is gebruikt hetgeen blijkt uit opgravingen die zijn gedaan van een kanaal, het kanaal van Corbulo. Zo konden manschappen via de Rijn naar de plaats gebracht worden waar de oversteek het kortste was, via het kanaal naar Colijnsplaat waar misschien rechtstreeks of via Boulogne-sur-Mer naar Britannia is gevaren.

In de Oosterschelde nabij Colijnsplaat zijn altaren gevonden van de godin Nehalennia, die door varenden en handelaars werd vereerd. Zo was 2000 jaar geleden het gebied aan de delta van de Rijn, Maas en Schelde geschikt voor de oversteek van soldaten naar Engeland en grondstoffen die

gewonnen werden in Engeland via dezelfde route terug naar het zuiden waar het centrum van de macht lag. Zoals de Rijn de grens is van het Romeinse Rijk op het vasteland van Europa zo is de muur van Hadrianus de Limes in Engeland. Verder zijn de Romeinen wel gekomen maar verslagen door de Schotten.

Werelderfgoed

De 350 kilometer Neder-Germaanse Limes van Bonn tot Katwijk behoren sinds 27 juli 2021 tot het Unesco Werelderfgoed. Hazenberg is er bijzonder trots op dat het op deze manier beschermd is: “Met deze erkenning van het belang van de Limes is een stap voorwaarts gezet in de ontwikkeling van het archeologisch erfgoed langs de Rijn. Zo kunnen wij internationaal kennis uitwisselen en opgravingen gezamenlijk onderzoeken. In het Gelderse rivierengebied zijn vaartuigen gevonden waarvoor de provin-

cie Gelderland Museumpark Archeon om expertise heeft gevraagd. Daarom gaan wij in opdracht van Gelderland een Romeinse kano conserveren en wordt deze over twee jaar teruggegeven. Zo

versterk je elkaar en gaan er geen vondsten verloren door ondeskundige aanpak. Intussen zijn we hard bezig om het Nationaal Romeins Scheepvaartmuseum te realiseren, als uitbreiding van het Museumpark Archeon.”

We doen het Museum Archeon tekort door alleen de Romeinse tijd te benadrukken. Het park biedt een overzicht van de ontwikkeling van het huidige Nederlandse grondgebied van 8000 jaar voor Christus tot de val van Rome op 4 september 476 na Christus. Je loopt door de geschiedenis en maakt kennis met de verschillende stammen, de landbouw en visserij én hoe belangrijk het water altijd is geweest in de Nederlandse delta.

Hazenberg:

“We weten veel, maar ook heel veel nog niet”

Monique Veldman, directeur Museumpark Archeon, bij het te bezoeken Romeinse schip de Zwammerdam 2.